

Malmö högskola
Lärarytbildningen

Lek Fritid Hälsa

Examensarbete
10 poäng

Skolgård - Lekgård
En studie om barns lek på två olika skolgårdar
Schoolyard – Playground

A study of children's play on two different schoolyards

Heléne Heimer
Karolina Ingvarsson

Lärarexamen 140p
Barn och ungdomsvetenskap
Höstterminen 2005

Examinator: Marjanna de Jong

Handledare: Solveig Sandstedt

Abstract

Författare: Heléne Heimer & Karolina Ingvarsson

Titel: Skolgård – Lekgård, En studie om barns lek på två olika skolgårdar.

Vi har i arbetet undersökt skillnader och likheter i leken på två skolgårdar, vi har med undersökningen velat studera samspelet mellan skolgårdsmiljöns utformning och barns lek, och om det finns lekar som hänger ihop med den uppbyggnad den specifika skolgården har. Vår frågeställning har under arbetets gång varit; Hur ser skolgårdsmiljön ut? Vad leker barnen? Vilka skillnader och likheter finns det i leken på de olika skolgårdarna? Hur ser pedagogerna på skolgården och leken där?

Undersökningen har genomförts med hjälp av observationer av barns lek på skolgården, kompletterat med intervjuer av barn om hur de ser på sin skolgård och vad de brukar göra där. Vi har valt att intervjua barnen för att se hur våra observationer stämmer med det barnen berättar för oss. Vidare har vi skickat ut en enkät till pedagogerna för att få med deras syn på skolgården och dess betydelse för barnens lek.

Vår undersökning har visat att skolgårdens uppbyggnad och utformning har stor betydelse för leken som bedrivs där. Vi har sett en stor skillnad när det gäller regellek och rollek, även om båda typer av lekar är representerade på skolgårdarna så har skolgårdens utformning och uppbyggnad visat sig påverka.

Nyckelord: skolgårdsmiljö, rollek, regellek, frilek

Förord

Vi vill börja med att tacka skolorna i vår undersökning däribland personal och barn som medverkat så att vi har kunnat genomföra vårt examensarbete, ni vet vilka ni är. Vi vill också passa på att tacka vår handledare Solvig Sandstedt för att hon har stöttat oss och givit goda råd under hela processen.

Ett stort tack till våra familjer för att de under en tid har fått dra det tunga lasset på hemmafronten, och ett extra tack till Fredrik Persson för att han tagit sig tid att korrekturläsa vårt arbete.

Sist men inte minst vill vi passa på att tacka varandra.

Malmö december 2005

Heléne Heimer & Karolina Ingvarsson

Lek är livet

Barnen leker.
När de leker,
ekar livets låt i deras lekar.
Gäll och yster eller dystert dov
ljuder den så länge den får lov.

Allt de tror och vet om verkligheten
gör de lek av.
Det är märkligheten.

Vuxna tror
Att lek är tidsfördriv.
De har fel i detta.
Lek är liv!

Av signaturen Kajenn

Innehållsförteckning

1	Introduktion.....	9
1.1	Syfte.....	10
2	Kunskapsbakgrund.....	11
2.1	Människa - fysiskmiljö.....	11
2.2	Skolgårdens historik.....	12
2.3	Barn och vuxenperspektiv på utemiljö.....	13
2.4	Skolgårdens fysiskmiljö och dess betydelse för barnet.....	15
2.5	Barns rätt till lek.....	17
2.6	Vad är lek.....	17
2.7	Centrala begrepp.....	19
3	Problemprecisering.....	20
4	Metod och urval.....	21
4.1	Presentation av skolorna/skolgårdarna.....	21
4.2	Observation.....	23
4.2.1	Urval och genomförande av observation.....	23
4.3	Intervju.....	24
4.3.1	Urval och genomförande av intervju.....	24
4.4	Enkätundersökning.....	26
4.4.1	Urval och genomförande av Enkätundersökning.....	26
4.5	Analysbeskrivning.....	27
4.6	Forskningsetiska överväganden.....	28
5	Resultat.....	29
5.1	Hur ser skolgårdsmiljön ut.....	29
5.2	hur leker barnen.....	31
5.3	Skillnader och likheter i leken på de olika skolgårdarna.....	37
6	Diskussion.....	38
6.1	Avslutning.....	41
	Källförteckning.....	38

Bilagor

1 Intervjufrågor.....	44
2 Enkät till pedagoger.....	45
3 Informationsblad.....	46

1 Introduktion

Vårt arbete handlar om den plats där barnen spenderar mycket av sin fria tid i skolan, skolgården. Vi har i vår undersökning studerat vad i skolgårdens utformning som påverkar barns lekar. Vårt huvudämne under utbildningen på lärarutbildningen/Malmö högskola, Barn och ungdomsvetenskap, handlar för oss mycket om barns välbefinnande och vikten av en helhetsbild av barnet. Därför kändes valet av problemområde självklart för oss då barnen formas även på rasterna till de vuxna individer de ska bli i framtiden.

Vi pedagoger måste fundera över hur skolgården kan hjälpa barnen i leken. Vilken fantastisk känsla det skulle vara om vi som pedagoger var vissa om att vår skolgård är en inspirationskälla för lek. Titman (1992) betonar vikten av att ta en ordentlig titt på skolgården, då en stor del av barnets tid i skolan tillbringas där. Hon pratar om den ”informella läroplanen” som hon benämner rasterna, då hon anser att barnen lär sig medan de leker även om vi som pedagoger inte är närvarande.

Vi tycker att leken är ett intressant ämne då vi förknippar lek med lust, och för att lära på ett bra sätt krävs lust inför uppgiften. Sång, musik och rörelse kan säkert många gånger hjälpa till i undervisningen, för att barnen ska få en fysisk koppling till många skolämnen. Skolans läroplaner tar också upp hur viktig leken är. I förskolans läroplan Lpfö 98 står det att leken är viktig för barns utveckling och att leken ska användas medvetet för att främja barnets utveckling och lärande samt prägla verksamheten. I Lpo 94 som är läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, fritidshemmet och förskoleklassen står det också nämnt att undervisningen ska vara allsidig och att lek tillsammans med skapande arbete är viktigt för lärandet (Läraryrket, 2001). Vad vi förundras över är att inte skolgården tas upp. Vi har därför valt att göra en undersökning av skolgården och den fria leken.

Om vi tar oss en funderare och tänker tillbaka på vår egen skolgård när vi var barn, vad var det vi saknade och vad var det vi tyckte bäst/sämst om? Om vi sedan tar och tittar på den skola som i dag är vår arbetsplats, har skolgårdarna förändrats? Vi upplever att skolgården inte har förändrats i någon större utsträckning, även om vi upplever att man är mer miljömedveten i dag.

I vår undersökning har vi jämfört två skolgårdar som i sin grundutformning har samma förutsättningar, men där man på den ena skolan har lagt ner mycket tid och arbete för att få en varierad skolgård som tillexempel att riva upp asfalt och anlägga gräsytor, på den andra skolan har man gjort mindre förändringar. I undersökningen har vi undersökt leken på de två skolgårdarna då vi velat se vad utformningen har för betydelse för leken där.

1.1 Syfte

Att vi påverkas av vår närmiljö är det nog ingen som tvivlar på, frågan är snarare vad det är i miljön som påverkar oss? Då barnen tillbringar en del av sin skoldag på skolgården tycker vi det är värt att studera samspelet mellan skolgårdsmiljön utformning och barns lek, och om det finns lekar som hänger ihop med den uppbyggnad skolgården har.

2 Kunskapsbakgrund

2.1 Människa – fysisk miljö

Inom miljöpsykologin anses människan vara målinriktad. En interaktion sker mellan miljö och människa och ett aktivt utbyte äger rum. Verkligheten är vad varje individ upplever med sinnen som sedan tolkas, bearbetas och ordnas efter det individen tidigare upplevt och lärt sig. Samspelet med miljön sker alltså på ett yttre och inre plan. Samspelet kan dock ta sig olika uttryck beroende på individuella förutsättningar och miljöns utformning. Det interaktionistiska perspektivet kan belysas genom mekanisk och dynamisk interaktion. I den mekaniska interaktionen ses miljön eller individen med mest inflytande. I individorienterat synsätt är miljön passiv medan människan är aktiv. Människan styrs av sina egna inre krafter och hon blir vad hon själv gör sig till. I ett socialdeterministiskt synsätt ses individen som passiv och miljön aktiv miljö. Det som händer i det mekaniska är att det ömsesidiga samspelet mellan individ och miljö förbises. I det dynamiska perspektivet åskådliggörs istället samspelet mellan personliga faktorer och miljöfaktorer för att bedöma beteenden. Interaktionen äger rum genom att människan provar, utforskar och förändrar miljön, samtidigt påverkar miljön människan genom att ange förutsättningar och bestämmer gränser. Miljön upplevs olika och därför konstruerar individen sin egen verklighet - som även kallas fenomenologiskt synsätt (Björklid & Fischbein 1992).

Loris Malaguzzi är grundare för den pedagogiska filosofin i Reggio Emilia. Där använder man miljön som en tredje pedagog. Genom att göra miljön tillgänglig ger skolan barnen en tilltro till sin egen förmåga. Miljön interagerar med barnen genom att den inspirerar och utmanar till lustfyllt lekande. Om miljön ändras sänds nya budskap ut och barnen kommer att handla på ett annat sätt. En inspirerande miljö ges barn möjlighet att tänka, känna och skapa på olika sätt (Svedberg & Zaar, 2000).

I samspelet med den fysiska miljön får barnet insikt om sina förmågor och begränsningar. Miljön är ett komplement till den mänskliga omgivningen, där barnet kan ge utlopp för

besvärliga känslor och befria sig från spänningar. Barnet får alltid erfarenheter oavsett hur en miljö är utformad. Det lär sig miljöns egenskaper och använder sig av det miljön kan erbjuda. Erfarenheterna kan dock bli olika djupa beroende på vilken sorts utformning miljö har som barnet vistas i. Miljön används i barnens lekar så den utgör en betydelsefull förutsättning för samvaron mellan barnen. Naturen har förmåga att stimulera barnens sinnen och de kan fortsätta tänka samtidigt som de leker (Grahn et al, 1997).

Den tyske pedagogen Friedrich Fröbel hade två grundprinciper. Den ena handlade om barnets självverksamhet och den andre om lekens betydelse för barnet. Det Fröbel menade var att barnen själva skulle upptäcka och pröva omvärlden i leken. Det barnet lär sig genom egen aktivitet kommer barnet ihåg. Den fysiska miljön är betydelsefull för barnens lek (Simmons-Christenson, 1993).

2.2 Skolgårdshistorik

Skolgårdens utformning och fysiska miljö har varit föränderlig från de tidiga folkskolorna fram till dagens skolor. Samhällets normer och principer har påverkat föreställningen om skolgården. Folkskolorna i början av 1900-talet var en stolthet för bygden, både skolhuset och skolgården värderades högt och var en helhet. Skolgårdens användningsområden var då trädgårdsodling och lekplats. 1944 och 1955 kom nya anvisningar om skolans organisation. I direktiven var det inte längre utförliga instruktioner om skolgården och dess utformning. Skolgården förändrades genom att den avskiljdes från skolhuset och istället användes för idrott och lek. Möjligheterna ansågs vara stora för eleverna att under sin fritid, utanför skolan kunna ta del av naturen. Därför såg man med glädje på de mer idrottsvänliga skolgårdarna som hade asfalt. En annan ändring som ägde rum var att skoltomten även skulle ge plats för de fordon som lärare och elever använde som transport till och från skolan (Lindholm, 1995).

Många av dagens skolor byggdes under 1960-70 talen då den tekniska utvecklingen gick snabbt. En folkomflyttning ägde rum och i och med byggandet av miljonprogrammets bostadsområden behövdes fler skolor snabbt. Skolorna byggdes på plan mark och

skolgårdarna asfalterades och blev identitetslösa. Även om det på många håll fortfarande är asfalterade skolgårdar har intresset ökat för mer naturvänligare skolgårdar. Dilemmat är dock att det råder konkurrens om pengarna som varje skola får disponera över. På många håll känns det svårt att behöva välja mellan skolgård och läromedel (Paget, 1999).

2.3 Barn och vuxenperspektiv på utemiljön

I Barnmiljörådets mäsas ”*Barn i förskola och skola*” i Jönköping 1992 anordnades en tävling för barn. Syftet var att få veta hur de själva vill ha sin skolgård. Barnens egna förslag på skolgårdar var rumsliga lösningar med svängande stigar. Det skulle både finnas möjlighet till avkoppling och skönhetsupplevelser. Två självklarheter är att skolgården skulle ha någon form av vatten till exempel en bäck och ett djur av något slag. Till lekutrustning hörde bland annat linbana, en traktordäcksgunga, klätterträd, skog, sandlåda etc. (Norén- Björn, 1993)

Nilsson (2002) skriver i sin bok ”*Barnets stad- en barnvänlig stad för barns bästa, lek och inflytande*”, om att barn i England får delta som konsulter och då främst till kultur och fritidsprojekt. Detta barnkonsultprojekt ”*Children Consultary Scheme*”, hjälper de institutioner som vill bli mer attraktivt och vänligt för barn. Hjälpen innebär att en vuxen och barnkonsulterna går till platsen för information och att undersöka. Sedan återkommer de till ledningen med förslag, uppslag och idéer. Resultatet av detta barnprojekt har lett till att många institutioner har blivit mer barnvänliga som i sin tur får familjer och vuxna att vilja komma. Barnkonsulterna lär sig att arbeta tillsammans för andras behov och sina egna. Barnen växer i självförtroende när de vett att sina åsikter är betydelsefulla. Genom barnprojekt som barnkonsulterna kan man se att barn och vuxna har olika perspektiv på utemiljön.

Barnperspektiv:

- Barn är mycket närmare marken och använder sig av den i lek, bollsporter och utforskning
- För barn är en plats där det händer något. De upplever miljön med kroppen. Barnen använder sig av förändringar i miljö såsom årstider, sol och skugga.
- Barn leker över stora områden och inte bara vid lekplatsen med lekredskap. De behöver alla områden för fysiska aktiviteter och gemenskap.

Vuxenperspektiv:

- Vuxna intresserar sig för den övergripande nämnvärt av mark och markbeläggning.
- Vuxna ser på miljön som ett landskap. De föredrar när en plats ser fin och vacker ut.
- Vuxna antar att barnen vill leka på lekplatser med lekredskap

(Nilsson, 2002)

Knutsdotter Olofsson (1999) menar att barn har något som hon kallar möjlighetsglasögon, att barn inte ser begränsningar under lekens gång. Kanske borde vi som vuxna ta på oss dessa möjlighetsglasögon och bjuda in oss till möjligheternas värld, leken.

En bra skolgård förändras efterhand som barn och vuxna ställer krav. Att barnen på ett aktivt sätt får delta i arbetet i utemiljön medför att de får röra på sig och ta ansvar. Förändringarna behöver inte bli så stora utan man kan utgå ifrån det som är bra. Ta vara på skolgårdens naturliga förutsättningar (Norén- Björn, 1993).

Skolgårdsmiljön skapas tillsammans med barn och pedagoger. Att låta barnen arbeta med förändringar på skolgården kan också ge en övning i att tala, lyssna och kompromissa. Ett

elevinflytande vinner fördelar genom att kontaktnätet mellan barn och lärare blir djupare. Barn ser ofta sin skolgård på fler sätt än vad en vuxen gör (Nilsson, 2002).

2.4 Skolgårdens fysiska miljö och dess betydelse för barnet

En grundförutsättning i den fysiska miljön är att barnet ska känna en balans mellan utmaningar och trygghet. Att få vara utomhus påverkar hälsan och barnens välbefinnande i positiv riktning. Naturinslagen på skolgården tas ofta i anspråk av barnen, där de får fritt spelrum utan någon vuxens bestämmande. (Grahn et al, 1997).

Grahn (2003) har i sin forskning påvisat att barn som har tillgång till naturrika skolgårdar utvecklas mer positivt både när det gäller koncentrationsförmåga och koordination. En klätterställning på skolgården manar till ett visst beteende medan en trädunge däremot blir till det som lekdeltagaren vill. Forskningen som handlar om skolgårdar påvisar mycket om problematiken kring byggandet och planeringen av skolgårdar, vilka lekmiljöer barn föredrar och möjligheterna för olika typer av skolgårdar. Grahn (2003) menar dessutom att skolgårdar med växtlighet höjer kvalitén på leken. Att en varierad skolgård ger innehåll åt leken genom att barnen kan springa, gömma sig, fantisera etc. Naturinslagen på skolgården skapar en inspirerande plats för roller, där barnen kan våga gå in i olika roller utan insyn.

Lindblad (1993) använde sig i sin studie av lågstadiet barns teckningar samt intervjuer och observationer. Syftet med hennes studie är att beskriva hur barn använder sin skolgård i leken och hur den fysiska miljön erfars och tolkas av barnen. Lindblad anser att i en miljö som talar till oss och upplevs naturlig att vistas i känner man sig samtidigt tillfredställd med sig själv. Skolgården bör vara ett barnens frirum. Med frirum menar Lindblad (1993) en plats där barnen får möjlighet att skapa och förändra efter de förutsättningar leken kräver. Platsens användning ska inte i förväg vara definierad. Skolgården måste samtidigt utmana barnet då de har ett stort behov av att utvecklas motoriskt, kognitivt och socialt. Det bör finnas möjlighet att jaga, klättra, balansera, spela fotboll etc. Olika typer av underlag på skolgården såsom sand, grus, asfalt och gräs, gör leken mer intressant och varierande. För de lugnare lekarna kan det planteras buskage som bildar olika rum. Kontraster i skolgårdsmiljön är viktig utifrån

ett socialt perspektiv, där naturinslagen kan bidra som ett rum för samvaro mellan barnen. Om skolgården ska kännas meningsfull för barnet krävs det att barnet känner sig tryggt. Pedagogen är viktig genom att bekräfta barnen utomhus, ett sätt att ge barnen bekräftelse är att visa att man bryr sig om deras miljö, skolgården. Lindblad (1993) fann i sin studie att barnen, aktiviteten och fysiska miljön är nära sammankopplade. Olika platser på skolgården inspirerade till olika typer av lekar. Skolgårdens ytterområden präglades av fantasi- och bygglekar medan regellekar skedde på asfalten och fotbollsplanen. Fotbollsplanen användes nästan uteslutande av pojkar medan flickorna dominerade i rollekar som ”häst- och hundlekar”. Sinnesrika lekar skapar en relation till den fysiska miljön. Miljön prövas och konstrueras i leken på det sätt som leken just då kräver (Lindblad, 1993)

Docent Patrik Grahn genomförde en enkätundersökning för att studera skillnader beträffande aktiviteter på skolgårdar. 250 låg- och mellanstadieskolor med olika fysiska egenskaper ingick i undersökningen. 10 skolor valdes ut då fem hade bästa omdömen och fem de sämsta om utemiljön. Lindholm(1995) har analyserat intervju svaren efter en intervjuundersökning på dessa skolor. Alla ”bra” skolor hade tillgång till skog eller som en dunge på skolgården. Resultatet visade att ”dåliga ” skolgårdar inte hade den tillgången. Aktiviteter och lekar på den ”dåliga ” skolgården bestod av funktionsbestämda redskap och anordningar. Platserna på de ”bra” skolgårdarna hade fler användningsmöjligheter. Anledningen kan vara att platser med natur har mer lockande kvaliteter, där det både finns föränderlighet och mångfald. Utifrån resultatet tycks det som att skolgårdar med skog eller dunge har förutsättningar att användas till en mängd aktiviteter. Lindholm menar vidare att det behövs en plats på skolgården där det får vara ostädat och där det oväntade kan ske. På en skolgård med naturinslag leks det fler lekar även på de asfalterade ytorna, än vad det leks på en skolgård med bara asfalt. Barn leker inte på platsen, de leker med platsen. Positiva miljöupplevelser för barnet är att själv välja plats och aktivitet. Barnet kommer att minnas de platser som tilltalar dem och som ger stor rörelsefrihet, utan att den vuxne var direkt närvarande.

Olsson (1995) menar att barn kan använda en miljö oavsett hur den är utformad. Vuxna har oftast en fel inställning till asfalten på skolgården då barnet hitta på saker att göra även där. I en förändring av skolgården är det viktigt att påminnas att vuxna ser med ögonen och barnet upplever med kroppen.

Enligt Norén-Björn (1993) är innehållsrika och trygga miljöer en idealisk miljö för barnens fantasilek. En rumskänsla kan barnet få genom att man ritar och målar på asfalten. Det tillfredställer barnens lek- och rörelsebehov.

2.5 Barns rätt till lek

FN:s barnkonvention antogs den 20 november 1989. Barnkonventionen ska genomsyra allt beslutfattande inom Regeringskansliet som berör barn. I artikel 31: 1 står det skrivet:

Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder samt rätt till fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet (Utrikesdepartementet, 1996 s.12)

2.6 Vad är lek?

Leken är barnens sätt att leva. I leken får barn utforska, pröva, använda fantasin och göra erfarenheter. De får lära sig att kommunicera och förhålla sig till andra. Det är den inre motivationen som styr barnet, även om det finns yttre påverkningar som stimulerar eller sätter igång lek. Barnet kan uppleva olika sinnesstämningar, från allvar till nöje. Leken stimulerar utvecklingen på det intellektuella, emotionella och motoriska planet (Lillemyr, 2002).

Enligt Forsgård (1987) lär sig barnen att anpassa sig i skolgårdslekarna men också att hävda sig. Barnen upplever och prövar de vuxnas samhälle med kulturella och sociala normer och värden.

Barn tycks uppleva den fria leken som mycket rolig och stimulerande. I den fria leken får barnen leka på olika sätt och bestämmer själva innehållet. Leken är inte bestämd av någon vuxen utan lämnar fritt spelrum för barnets fantasi. Genom den fria leken utvecklas barnets självständiga aktivitet och självtillit (Lillemyr, 2002)

Det finns olika typer av lek i dessa lekar tränas barnet i olika färdigheter. Jean Piagets lekteori betonar den kognitiva utvecklingen. Piaget har en tilltro till barnets egen förmåga att leta upp den aktivitet som leder till utveckling i leken. Det förutsätter att barnet i sin miljö har tillgång till det som främjar de olika lekarna (Norén- Björn, 1977).

- Funktionslek/övningslek

Barnet leker med sin kropp genom att prova och öva sin rörelseförmåga. I denna lek övas också syn, hörsel, luktsinne och känsel. Till denna lek hör fysiska aktiviteter som när barnen springer, klättrar, hoppar, gungar, åker rutschkana, cyklar och så vidare. I sitt undersökande i leken plockar barnen i och ur, drar och pillar isär, lyfter och flyttar omkring, kastar och slår på saker och ting (Evenshaug & Hallen, 2001).

- Rollek

Rolleken kan lekas ensam och i grupp. Rolleken innehåller många delar. Barnen ska lägga upp leken, komma överens om sina olika roller och lära sig samverka. Leken främjar sociala relationer både med barn och vuxna. I rolleken undersöker barnet sin egen identitet men provar också på andra roller. Leken utvecklar även barnets förmåga att fantisera. Vardagssituationer leks såsom affär, sjukhus, mamma, pappa och barn och så vidare. Rolleken har betydelse för utvecklingen då den utvecklar barnens förmåga att lösa problem, språk och inlevelseförmåga (Evenshaug & Hallen, 2001).

- Regellek

I regelleken är det mest centrala att följa överenskomna regler. Barnen lär sig att samspela och anpassa sig efter regler. Exempel på regellekar är, följa-John, kurragömman, fotboll, hoppa hage, kull och så vidare (Norén- Björn, 1977).

- **Konstruktionslek**

Barnet leker och bygger med föremål. I leken tränas barnet i koncentration, uthållighet och att lösa problem. Konstruktionslek är när barnen gör saker och konstruerar, till exempel att bygga sandlott i sandlådan (Norén- Björn, 1977)

2.7 Centrala begrepp

- Skolgårdsmiljö; med begreppet skolgårdsmiljö menar vi den utemiljö som barnen i vår undersökning har fri tillgång till under rasterna.
- Lek; med begreppet lek menar vi i vår undersökning den fria leken där barnen på egen hand bestämmer innehållet.

3 Problemprecisering

Undersökningen i vårt arbete har vi gjort då vi velat se hur skolgårdsmiljön på de två skolorna i undersökningen påverkar de lekar som leks av barnen. Vi tycker det är viktigt att inte bara veta vad och var barnen föredrar att leka utan också förstå att miljön kan skapa skillnader i leken. Skillnader som kan vara bra att ha i tankarna när man planerar förändringar på skolgården. Vår undersökning är inte gjord för att framhålla huruvida den ena skolgården är bättre än den andra, utan vi har endast undersökt skillnader och likheter i leken. Syftet med undersökningen varit att studera samspelet mellan skolgårdsmiljöns utformning och barns lek, och om det finns lekar som hänger ihop med den uppbyggnad den specifika skolgården har. Med utgångspunkt från detta har vi valt följande problemprecisering.

- Hur ser skolgårdsmiljön ut?
- Vad leker barnen?
- Vilka skillnader och likheter finns det i leken på de olika skolgårdarna?
- Hur ser pedagogen på skolgården och leken där?

4 Metod och urval

I vår undersökning har vi gjort en närmre studie av två skolgårdar och den lek som bedrivs där. Vi har valt att arbeta med observation, intervju och enkätundersökning. Vi har valt att arbeta med kvalitativ metod. Kvalitativa metoder känns igen på att man gör en studie av en eller endast ett fåtal, men att det studeras som en helhet. I vår undersökning studeras barnen och skolgården i ur nära perspektiv (Repstad, 1999).

Kontakt med skolorna togs via telefonsamtal med rektorerna på de berörda skolorna där vi presenterade oss och den undersökning vi ville genomföra på deras skola. Vi var noga med att framföra att varken skolan, berörd personal eller barnen i verksamheten skulle kunna spåras i det slutliga examensarbetet.

4.1 Presentation av skolorna/skolgårdarna

Skolorna/skolgårdarna vi valt att undersöka i vårt arbete är lokaliserade i södra Sverige. Båda skolgårdarna ligger i områden vars upptagningsområde till största delen består av övre medelklass. När vi valde skolor att arbeta med besökte vi först fem olika skolor inom ett geografiskt område i södra Sverige. Att valet till slut föll på de två skolorna i undersökningen beror på att de har mycket gemensamt men ändå skiljer sig åt på vissa punkter. Båda skolgårdarna är byggda på plan mark och har ursprungligen bestått av i huvudsak asfalt, skillnaden ligger i hur mycket man har gjort för att förändra och bygga om sin skolgård, på den ena skolgården har man till exempel brutit upp huvuddelen av asfalten och anlagt gräsområden. Vi anser att de representerar en stor del av de skolor som finns i Sverige om man ser till skolgårdens grund- utformning/förutsättning med plan mark och stora asfalt ytor.

Skola nummer 1

Skolan består av en centralbyggnad i trevåningar, det är en äldre skolbyggnad som är placerad mitt på skolgården. Det finns också två annex som komplettering placerade på varsin sida om huvudbyggnaden. På skolan finns barn från förskoleklass till årskurs sex. Man har hög andel behörig pedagogisk personal, det finns såväl kvinnlig som manlig personal både inom den obligatoriska skolan och inom fritidshemsverksamheten. Skolan ligger mitt i ett villakvarter med hus runtomkring, men man har gångavstånd till olika utomhusmiljöer belägna i naturen. Förskoleklassen har sina lokaler i ett av annexen och använder skolgården som sitt uterum.

På skolgården finns fotbollsplan på asfalt, basketplan, större ”sandlåda” med klätterredskap och andra lekredskap, man har anlagt en ”djungel” som består av snabbväxande träd/buskar, det finns stenar och stockar att hoppa och klättra på/över. På övriga asfaltytor finns olika spelplaner utritade. Skolgården kantas av breda rabatter med buskar och träd.

Skola nummer 2

Skolan består av låga byggnader placerade runt skolgården. På skolan finns det barn från förskoleklass till årskurs sex. Man har hög andel behörig pedagogisk personal som består av endast kvinnliga pedagoger. Elever från de olika klasserna sitter med i skolans miljöråd. Det finns en klass/skolmorfar som dagligen besöker skolan. Skolan ligger i ett villakvarter och i direkt anslutning till en park som används både i undervisningen och på rasterna. Förskoleklassen har sina lokaler i nära anslutning till skolans övriga byggnader och har skolgården som sitt huvudsakliga uterum.

På skolgården finns fotbollsplan på grus, bandyplan på asfalt med lågt staket, mindre damm med porlande bäck som består av uppsamlat regnvatten, en labyrint av stenar, man har brutit upp asfalten på vissa ställen och anlagt gräs och samlingsplatser. Barnen har som sagts tidigare tillgång till den del av parken som ligger kant i kant med skolgården under rasterna. I parken finns också en kommunal lekpark som barnen har tillgång till. På asfaltytorna finns olika spelplaner uppritade.

4.2 Observation

Då vi i vår undersökning har valt att studera samspelet mellan skolgårdsmiljöns utformning och barns lek, och om det finns lekar som hänger ihop med den uppbyggnad den specifika skolgården har, faller det naturligt för oss att i första hand göra observationer av barns lek på skolgården. Repstad (1999) hävdar att observationer passar bäst när man arbetar med små geografiska områden. Därför har vi valt att göra observationer av barnen när de leker då vi arbetar med det begränsade område som skolgården utgör. Vi ville med observationerna se vad barnen leker och hur de använder skolgården, det gav oss en möjlighet att studera om barnens lekar skiljer sig åt på de båda skolgårdarna.

Observationerna bedrevs under två höstdagar då vädret var kyligt men soligt. Vi gjorde observationerna under tre raster varje dag på vardera skola, under de två dagar vi spenderade på respektive skola. Vi valde en rast på förmiddagen, lunchrasten och en eftermiddagsrast, vid vilka vi observerade skolgårdens utformning och barnens lek. Då en totalt passiv observatör kan skapa osäkerhet i gruppen var vi med som pedagoger under barnens raster för att bli en naturlig del av miljön för barnen, vi ville på detta sätt bygga upp ett förtroende med barnen. Själva observationen är en dold observation för barnen. Att vi valde att genomföra en dold observation beror på att vi inte ville att barnen skulle försöka vara oss vuxna till lags, personalen visste däremot varför vi var där så för dem blev inte observationen dold (Repstad, 1999). Noren-Björn (1993) påpekar också att observationer kan hjälpa pedagoger att förstå det viktiga i leken och se i fall det är något som saknas.

4.2.1 Urval och genomförande av observation

Vår undersökningsgrupp består av elever från förskoleklass till elever i årskurs två. Åldersgruppen är vald utifrån vår tanke att det är när barnen först möter skolan och dess miljö som skolbarnet formas och blir till det barn som vi sedan möter i verksamheten. För att genomföra observationerna åkte vi gemensamt ut till de berörda skolorna. Under själva genomförandet av observationerna använde vi oss av en diktafon och anteckningar. Vi genomförde individuella observationer av skolgårdarna men vid samma tillfälle. Anledningen till att vi valde att göra observationerna var för sig beror på att vi som observatörer kan uppfatta samma saker på olika sätt. En annan anledning är att observationer tar mycket tid och

på det här sättet känner vi att vi har en möjlighet att vara på mer än ett ställe på skolgården samtidigt. Under observationerna undersökte vi hur skolgården var utformad/uppbyggd och hur/vad barnen lekte. Ibland kunde det vara svårt att förstå vad det var som hände under och i barnens lek. Därför smög det sig in frågor till barnen under observationernas gång då vi behövde veta vad barnen lekte för att tydliggöra det vi pratade in på diktafonen. Vi följde också senare upp observationerna med intervjuer av barn som går på de aktuella skolorna för att på ytterligare ett sätt tydliggöra leken.

En svårighet som vi upplevde under observationstillfällena var att när vi deltog under rasterna som pedagoger kom vi att fungera som en form av rastvakter. Det blev en del avbrott för att hjälpa till att lösa situationer som uppkom under rasterna. Då var det en fördel att vi var två, någon observerade alltid.

4.3 Intervju

Som en uppföljning till barn/lek observationerna på skolgården har vi valt att intervjua barnen på de aktuella skolorna. Vi valde intervjuer då vi ville få med barnens syn på skolgården och för att vi ville ha ett jämförelsematerial till observationerna; stämde de lekar vi hade sett med det barnen brukar leka på skolgården? Vi ville också ha svar på varför man valde att leka på vissa platser på skolgården, hade det med skolgårdens utformning att göra eller vad det annat som spelade in. Valet av plats för intervjuerna styrdes av att vi försökte hitta en så lugn plats som möjligt som barnen kände väl till, vi försökte också hitta en plats med få störande moment för att hjälpa barnen att koncentrera sig, valet föll på ett lugnt gruppum på skola 1 och ett konferensrum på skola 2 (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2001).

4.3.1 Urval och genomförande av intervju

Intervjuerna genomfördes på båda skolorna med barn som gick i årskurs ett och två, valet föll sig naturligt då det var med dessa barn de flesta av observationerna genomfördes. För att intervjuerna skulle flyta på så smidigt som möjligt använde vi oss av en diktafon för att spela in samtalen med barnen då vi anser att det är lätt att gå miste om information när man koncentrerar sig på att skriva ner samtalet. Innan vi påbörjade intervjuerna presenterade vi oss

för klassen och förklarade vilka vi var och varför vi ville intervjua dem. När vi sedan genomförde de enskilda intervjuerna började vi med att förklara vad en diktafon är för något och hur den fungerar, och varför vi valde att spela in samtalen. Vi valde att genomföra dessa presentationer av oss själva och utrustningen därför att det är viktigt att barnet före intervjun vet vad som ska hända, och att de känner sig trygga i situationen (Repstad, 1999). Frågorna (Bilaga 1) vi använde oss av under intervjun fungerade som ett stöd då vi vid flera tillfällen fick ställa följdfrågor, många av intervjuerna blev mer som ett samtal med barnen då vi inte ville avbryta dem när de börjat berätta om något.

För intervjuerna på skola nummer ett valdes barnen ut på en frivillig basis, det vill säga att de barn som ville delta blev intervjuade, det blev elva elever som valde att delta. På skola nummer två valdes barn ut som sitter med i skolans miljöråd, det var åtta elever. På båda skolorna var det de berörda pedagogerna i klasserna som styrde hur urvalet av barn skulle gå till. Så här i efterhand kan vi konstatera att vi skulle ha styrt urvalet mer på egen hand och kanske haft ett mer slumpmässigt urval av barn för intervjuerna för att få fram ett resultat som inte är styrt av ifall barnet i fråga tycker om att få sin åsikt hörd då det finns barn som alltid vill vara med, liksom de som aldrig vill.

För att dokumentera intervjuerna spelade vi in samtalen med en diktafon. När vi senare lyssnade igenom materialet kunde vi konstatera att delar av bandupptagningen inte gick att använda då ljudet var för dåligt. I efterhand kan vi konstatera att då vi båda var närvarande vid intervjuerna kunde en av oss även dokumenterat genom att föra anteckningar för att komplettera intervjun vilket inte gjordes. En annan svårighet som vi upplevde var att få en del barn att slappna av och svara på frågorna. Repstad (1999) påpekar också att bandupptagningar kan vara hämmande för den som blir intervjuad. Men om man ser till det stora hela har det varit en fördel för oss att vi spelade in intervjuerna på band, då vi har kunnat gå tillbaka och lyssna vid flera tillfällen och upptäcka nya saker.

4.4 Enkätundersökning

Vi har valt att komplettera vår undersökning med en enkät till pedagogerna då vi vill kunna jämföra de svaren med det vi fått fram under observationerna och intervjuerna med barnen och se området från olika vinklar, men också för att vi vill veta hur pedagogerna ser på skolgården och leken där. Vår enkät bygger på öppna frågor. Trost (1994) varnar för öppna frågor. Trost menar att de är tidskrävande att hantera på grund av bland annat dålig handstil och långa svar. Han säger dock att de kan ingå som enstaka komplement i en större enkät. Att vi valt öppna frågor beror på att vi har en liten undersökningsgrupp och därför inte så många enkäter att läsa och sammanställa då vi skickade ut tjugo stycken. Vi ville också få fram pedagogernas egna åsikter och tankar om sin skolgård och barnen de arbetar med. Därför anser vi att öppna frågor är att föredra i det här fallet.

4.4.1 Urval och genomförande av enkätundersökning

Enkäternas slutliga utformning kom till utifrån ett inledande/förberedande samtal som vi hade med en pedagog som är skolgårdsmiljöansvarig på skola nummer två. Under samtalet märkte vi att några av de frågor vi hade var alldeles för ”vida” i sin utformning och fick omarbetas. Enkäterna delades ut till berörda pedagoger som arbetar med barnen i den åldersgrupp vi valt att observera och intervjua, det blev tio pedagoger på var skola och tjugo enkäter totalt som delades ut. Med varje enkät (bilaga 2) följde ett informationsblad (bilaga 3) där vi informerar att enkäten kommer att användas i ett examensarbete på Lärarhögskolan i Malmö

En svårighet som snart visade sig var att få in enkäterna, då enkäterna vi lämnade ut var anonyma så vi kunde inte göra mer än allmänna påminnelser om att svara, eftersom vi inte visste vilka det var som hade besvarat enkäten. Analysen av enkäterna upplevde vi som något problematiskt då vi bara fick in ett fåtal svar. Av 20 utskickade enkäter fick vi endast in 6 stycken, fyra från skola 1 och två från skola 2. Att det kom in fler svar från skola nummer 1 tror vi beror på att man där håller på med att diskutera förändringar av skolgården, på skola nummer 2 har man redan gjort de största förändringarna. Vi hade räknat med ett bortfall på ca 25 % vilket betyder att vi hade behövt få in i alla fall 15 enkäter. Men då grundtanken med enkäterna var att få in pedagogernas tankar om skolgårdens utformning tycker vi att vi

fortfarande kan använda de svar vi fått in för att få med några röster om pedagogers syn på skolgården.

4.5 Analysbeskrivning

Analysen av vårt material har gått till så att vi efter observationerna satt oss ner för att lyssna igenom bandupptagningar och för att delge varandra de nedskrivna observationerna. Vi har diskuterat med varandra om vad det är vi har sett eller inte sett. För att få svar på vår problemformulering skrev vi ner de lekar vi sett i en sammanställning som baserades på fyra typer av lekar; rollek, regellek, funktionslek och konstruktionslek. Kategoriseringen gjorde vi efter själva observationen. Efter kategoriseringen gjorde vi en jämförelse för att se ifall det fanns någon form som var överrepresenterad på någon av skolgårdarna. För att bedöma ifall det var några skillnader i lekrutinerna krävde vi att man i sammanställningen skulle se en markant skillnad inte bara enstaka observationer. Det här tillvägagångssättet fungerade bra för oss då vi fick en möjlighet att diskutera igenom resultaten vi fått fram.

Efter intervjuerna var genomförda satte vi oss ner och diskuterade vad det var vi hört barnen berätta om. Därefter tog vi en paus för att få distans till det arbete vi just genomfört. Ett par dagar senare satte vi oss ner på nytt för att lyssna igenom materialet. Då visade det sig att vi kunde uppfatta sådant som vi delvis missat när vi hade intervjuerna färskt i minnet. Trots att inte allt material som vi spelat in kunde användas på grund av dåligt ljud, ser vi det som en fördel att vi använde oss av den här metoden, då vi fick en möjlighet att höra intervjuerna en andra gång. Vid båda diskussionstillfällena skrev ner de lekar barnen berättade om och var de lekte på skolgården.

När vi gjort enskilda analyser av materialet vi samlat in gjorde vi en jämförelse av materialet, i detta fall av observationerna och barnintervjuerna. När nu sammanställningen är klar kan vi konstatera att vi fattade rätt beslut med att följa upp observationerna med intervjuer av barnen då vi fick en förståelse och en klarhet av vad det var som utspelade sig på skolgården. Repstad (1999) påpekar värdet av att prata med människor för att förstå innebörden av deras handlingar.

4.6 Forskningsetiska överväganden

När man arbetar med en undersökning där människors personliga åsikter kommer fram måste man överväga i fall informationen kan få negativa konsekvenser för de inblandade i undersökningen. Vi har bedömt att identitetsskyddet är viktigt i vår undersökning då det i intervjuer och enkäter kan framkomma kritik mot skolgården respektive arbetsplatsen. Att känna till var skolorna som vi observerat ligger har heller ingen betydelse för läsaren, därför nöjer vi oss med att nämna att de finns i södra Sverige. Vi har också valt att benämna skolorna som skola nummer ett och två för att göra dem så neutrala som möjligt. Under hela arbetets gång har vi varit noga med att informera om att alla uppgifter kommer att behandlas konfidentiellt och att varken skola, personal eller barn kommer att kunna spåras i det slutliga examensarbetet (Vetenskapsrådet, 1991).

5 Resultat

Vi kommer här att presentera resultaten av våra undersökningar. Vi har i uppdelningen utgått från våra tre problempreciseringar. Resultatkapitlet är en bearbetning och en sammanfattning av intervjuer och de lek- och platsobservationer som vi genomfört i vår undersökning.

5.1 Hur ser skolgårdsmiljön ut?

Skolgård nummer 1

1. Djungel, buskar, träd och stockar

2. Basketplan

3. Fotbollsplan

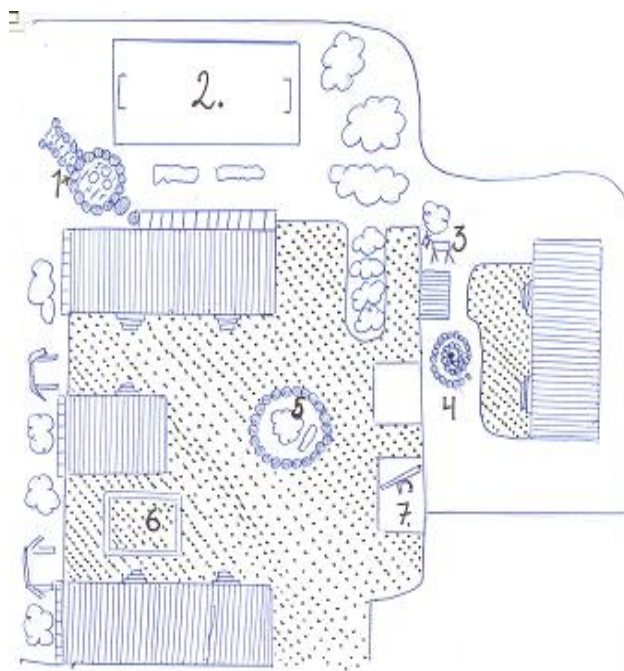
4. sandlåda med lekredskap

5. pingisbord

Övrigt. Prickat område är asfalt. Streckade rektangulära områden är skolbyggnader, skolgården kantas av rabatter med buskar/träd där barnen får leka.

På skolgården finns fotbollsplan och basketplan på asfalt. Det finns en större sandlåda med klätterredskap och andra lekredskap. I sandlådan finns en cirkelformad lekanordning som snurrar när barnet går på den. Sandlådan kantas av ett mindre ”staket” där barnen kan gå balansgång. Skolan har anlagt en ”djungel” som består av snabbväxande träd/buskar, där finns stenar och stockar, marken i djungeln består av barkmull. På övriga asfaltytor finns två uppritade hagar (hoppla hage) och en uppritad plan för bollek. Skolgården kantas av breda rabatter med buskar och träd som barnen till viss del får använda sig av i sin lek. På skolgården finns ett permanent pingisbord. I övrigt erbjuder skolgårdsmiljön bänkar och bord att sitta vid. Skolans parkeringsplats ligger på andra sidan om en cykelväg, men cyklar får parkeras på skolgården (angivna platser).

Skolgård nummer 2

1. Liten damm.
2. Fotbollsplan på grus.
3. Trähästar med hage.
4. Labyrint.
5. Kulle med gräs, träd och sittplats.
6. Bandyplan.
7. Grusområde med redskap.

Övrigt. Prickat område är asfalt. Streckade rektangulära områden är skolbyggnader, övriga vita områden består av gräs med träd och buskar. Kommunalpark gränsar till skolgården på den sida fotbollsplanen ligger.

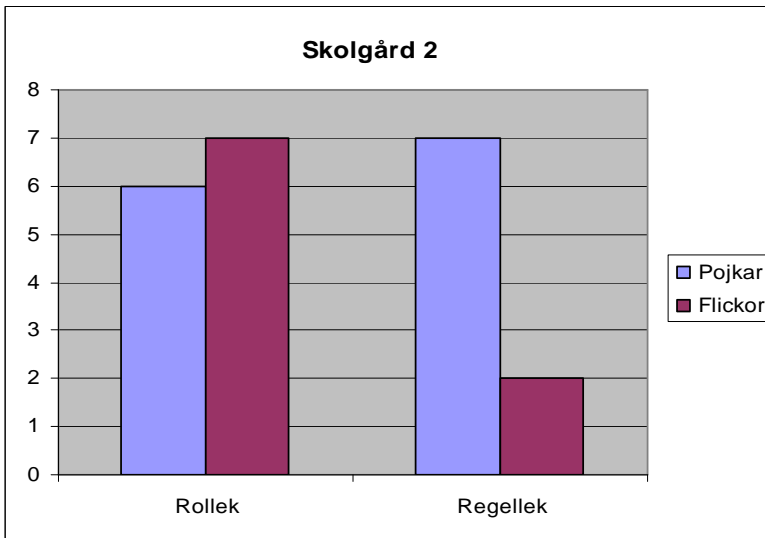
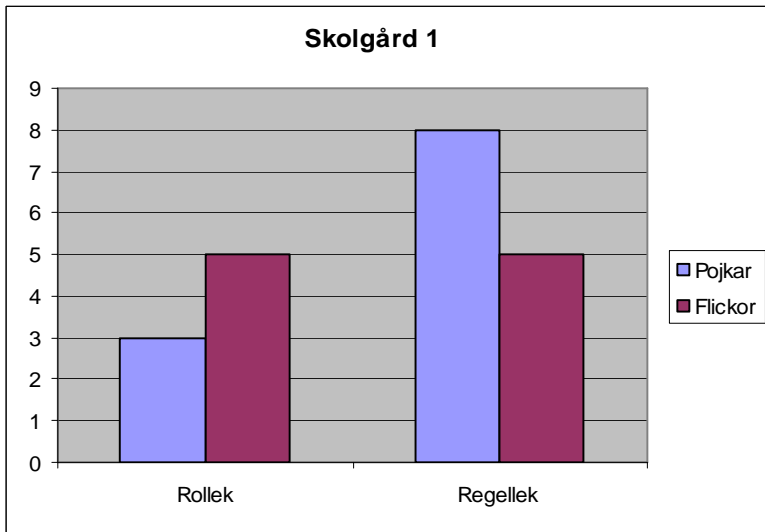
På skolgården finns fotbollsplan på grus och en bandyplan med lågt staket på asfalt. Delar av skolgården består av gräs. Det finns en mindre damm med stenar både omkring och i dammen, som barnen kan hoppa mellan. Dammen består av uppsamlad regnvatten. Skolgården har en "oas" där det är stora stenar i en cirkel med ett träd i mitten. Det är uppgjort en labyrint av stenar och det är byggt en hage med en trähäst. Skolgården har en sandlåda och en vippbräda att stå på. Lite varstans ligger stockar utlagda och det finns utritade ytor för bollek. Det finns träd och buskar där barnen har byggt en koja. Skolan nyttjar en del av kommunens park och lekplats, vars gräns "flyter ihop" med skolans (syns ej på bild). I parken finns ett fotbollsmål och lekplatsen har klätterställningar och gungor. På en sida av skolgården finns höga gröna kullar. Under observationstillfällena förändrades en del av skolan genom att där äventyrsbanan var, nu ska vara en klätterställning och gungbräda. Varken bilar eller cyklar får parkeras på skolgården.

5.2 Hur leker barnen?

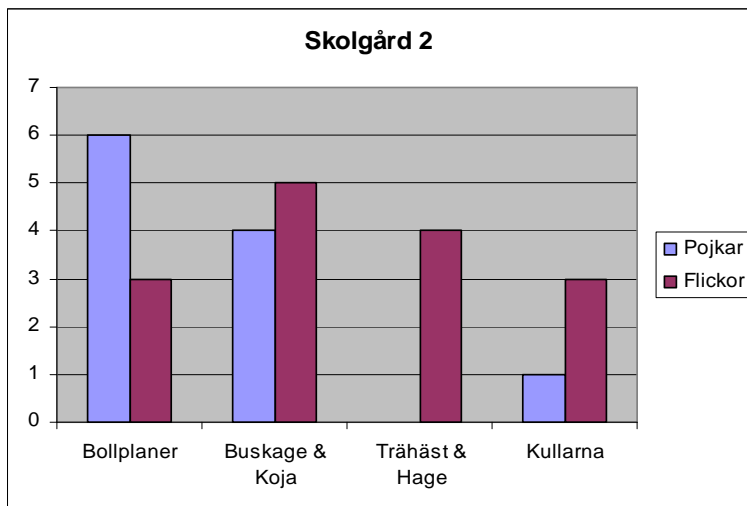
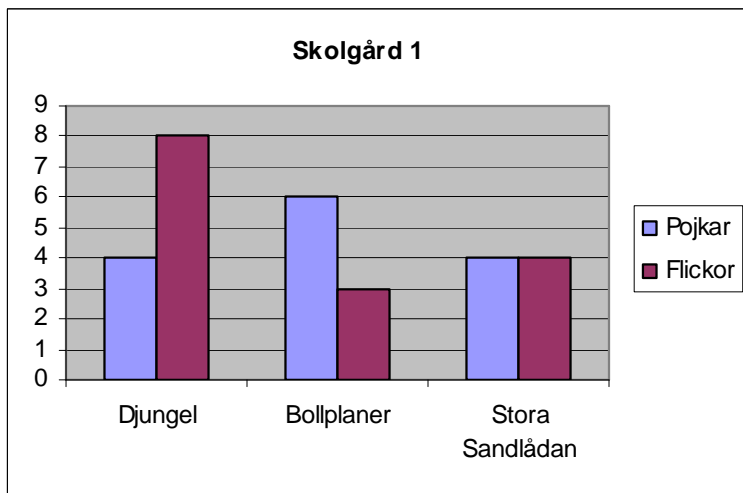
Under intervjun fick barnen svara på vad de brukade göra på skolgården. De kunde ge oss så många alternativ de ville, i resultatet kan en flicka ha svarat både rollek och regellek medan en pojke endast svarade regellek.

Under observationstillfällena såg vi samtliga av de i vår undersökning studerade lektyper. I intervjusvaren har vi inte fått tydliga funktions- och konstruktionslekar. Vi är medvetna om att dessa lekar ingår i regel- och rollek, till exempel barnen springer, kryper och balanserar i både regel- och rollek. På grund av det redovisar vi endast regel- och rollek i diagram.

- Vad brukar du göra/vilka lekar leker du på skolgården?

- Vad tycker du är bäst på skolgården?

Det allra första intrycket av barnens lekar på båda skolgårdarna var användandet av olika bollplaner. Bollekarna var väldigt iögonfallande för en observatör och vi såg tydligt att planernas utformning manar barnen till ett visst handlande, på fotbollsplanerna spelade man fotboll, på basket planen basket och så vidare. Likaså noterade vi att utritade spelplaner användes till regellek i form av olika bollspel. Skolgård 1 uppmuntrar många av barnen till mer rörelse genom regellekar då bollplanerna är väldigt centrala för dem. En anledning till att det leks fler regellekar på skolgård 1 än skolgård 2 är att den sistnämnde har en mer varierad utformning på skolgården i form av buskage och grönområde som manar till andra lekar i

form av rollekar. Däremot kunde vi se att skolgård 1 inspirerade barnen till egengjorda bollekar.

I båda skolgårdsutformningarna finns naturinslag och där lektes rollekar. Det var tydligt att naturen både manade och inspirerade barnen att leka och göra egna lekar. Barnen på skolgård 1 tycker om att leka rollekar i ”djungeln”.

”Roligt att leka mamma, pappa och barn i djungeln” flicka 7 år skolgård 1.

”På kullarna leker vi Muto som slåss mot fiender” pojke 7 år skolgård 2.

”Den heter magiska familjen som vi har hittat på. Vi är olika djur och om två är några magiska som kan trolla och så. När de blir arga har de eldkläder. Vi brukar leka i buskarna.” flicka 8 år skolgård 2.

”En lek vi har hittat på själva. Det finns olika världar. ”För att kunna gå vidare till nästa värld måste man möta Mariofigurer” pojke 7år skolgård 2

”Jag önskar mig en skog man kan gömma sig mer i” flicka 8 år skolgård 1

Vi uppmärksammade att skolgårdarnas naturinslag var en drivkraft i barnens lek att våga gå in roller. Från buskarna kunde man höra att det lektes med stort allvar men också genom skratten att döma, med glädje. Det är också på skolgård 2 där man hade mest grönområden som barnen oftare lekte rollekar.

Skolgård 1 har inte en lika stor area av naturinslag som skolgård 2. Skolgård 2 har mycket tätare buskage, fler träd och gräsmatta. Kojan i buskarna sporrade till mycket funktionslekar genom att barnen kan krypa, springa, gömma sig etc.

Att observera hur barnen samspelade med skolgården genom funktionslekar var intressant. Vi såg tydligt att barnen på rasterna behövde få leka av sig. Speciellt noterade vi hur barnen ville gå balansgång. Båda skolgårdarna frammanade barnen till träning av balansen genom stenar,

stockar och sandlådekanter. På skolgård 1 gjorde vi en iakttagelse om hur träning av balansen blev till en regellek. Då användes lekanordningen i sandlådan till regellek. Leken gick ut på att kunna stå kvar längst genom att gå på anordningen på ett speciellt sätt. De andra barnen som står och väntar på sin tur räknar både varv och hur länge barnet kunde hållas sig stående.

Vi upptäckte också skillnader på skolgårdarnas utformning ur ett genusperspektiv. För att dra det till sin spets tycks det som att skolgård 1 tilltalar pojkar mer än flickor. På svaren att döma från intervjuerna så tyckte pojkarna att regellekar var bäst:

”Jag brukar spela mycket fotboll och ibland pingis” pojke 7 år skolgård 1

”Jag brukar spela fotboll, jättemycket och nogger (bollek) i rutorna” pojke 8 år skolgård 1

Också flickorna spelade fotboll under rasterna på skolgård 1.

”Vi tjejer brukar spela fotboll med killarna och ibland möter vi ettorna” flicka 8 år skolgård 1

”Jag brukar leka med andra och spela fotboll” flicka 7 år skolgård 1

Även om flickorna på skolgård 1 spelade mycket fotboll, så upplevde vi i vår undersökning att många av flickorna spelade fotboll i brist på annat. Svaren i intervjuerna från flickorna på skolgård 1 visar också att det bästa på skolgården är rollekar som mamma, pappa och barn eller att leka häst. Våra observationer visar dock att ganska många spelade fotboll. Vi såg också att en del flickor ofta inte hade något att göra. Om vi gör en jämförelse med skolgård 2 så kunde vi även där se flickor som spelade fotboll men inte lika många som på skolgård 1. Däremot fanns en del flickor vid trähästen och vid hagen, där det spelades upp rollekar. Många flickor lekte lekar vid buskarna eller vid kullarna. Det vi inte såg vid skolgård 2 var flickor som inte hade något att göra.

Barn är anpassningsbara och många av flickorna på skolgård 1 tycker säkert det är roligt med fotboll, men för dem ligger vikten mer på gemenskapen i fotbollen. Vi har i vår undersökning sett och kommit fram till att för flickorna är inte fotbollen en regellek utan att spela fotboll för dem är en rollek. Utformningen av Skolgård 1 begränsar flickornas önskan i leken och istället

får de utlopp för de upplevelser i leken de behöver genom att leka fotboll som en rollek. För vissa av flickorna på skolgård 1 blir samspelet med miljön att miljön sätter gränser.

Vi upplevde att alla barnen har en stark längtan till lek och att barnen på båda skolorna var praktiskt tagit nöjda med sina skolgårdar. Vi har sett att barnen är oerhört flexibla och att samspelet med skolgården kan både sätta gränser och ange möjligheter för barnens lek. Vi är medvetna om hur viktig pedagogen är för och i barnens lek. Det vi dock mötte var att en pedagog satte en gräns för barnens lek på skolgården,

”Jag önskar en klätterställning på baksidan. Jag älskar att klättra men vi får inte vara på framsidan och klättra där för då kanske vi glömmer att titta på klockan när vi ska in” flicka 7 år skolgård 1

Vi skarpt kritiska till att skärma av skolgården som är barnens ”lekrum”. Barnen behöver få utnyttja hela skolgården för att få den lekfrihet de behöver på rasten. Vi tror att det finns andra sätt att göra för att få in barnen smidigare och lättare och samtidigt låta barnen vara på hela skolgården.

I vår undersökning har vi upplevt att för att få en förändrad skolgård behövs det pedagoger som har ett intresse och en vilja att förändra sin skolgård. På skolgård 2 har man tagit tillvara på de åsikter som pedagogerna och barnen har om sin skolgård sedan många år tillbaka. Idag kan vi se en skolgård som förändras i samspel med barn, pedagoger och föräldrar.

”Grundläggande tankar i skolgårdarbetet är lek, pedagogik, estetiskt och vackert. ”Barnen uppskattar sin skolgård mer om de får ansvar” pedagog skolgård 2. (På skolgård 2 sitter barnen med i miljörådet).

På skolgård 1 har en förändring börjat som just nu ligger på diskussionsplanet.

” Det är lite för mycket asfalt. Djungeln är bra... Barnen ska i leken utvecklas i det motoriska och det sociala. Bra att vara ute för hälsan” pedagog skolgård 1.

5.3 Skillnader och likheter i leken på de olika skolgårdarna?

Att vi skulle få se skillnader respektive likheter i leken på skolgårdarna tvivlade vi aldrig på, det som förvånade oss var att skillnaderna var så tydliga. På båda skolgårdarna fanns en stor variation av lek, men de största skillnaderna såg vi mellan förekomsten av regellek och rollek. Vi såg också funktionslek och konstruktionslek, men här var inte skillnaderna så stora mellan de båda skolgårdarna.

Om vi ser närmare på de lektyper där vi såg störst skillnader, regellek och rollek kunde vi tydligt se att regelleden var överrepresenterad på skolgård 1. Här fanns en rik variation och vi såg bland annat, hopprep, olika bollspel, dunkgömmor och lekar som ”under hökens vingar”. Intervjuerna med barnen på skolan visade också att fotboll var en populär rastaktivitet både bland pojkar och flickor, även om pojkarna var fler. Också på skolgård 2 förekom regellek i form av olika bollspel och olika tafattlekar i buskagen/grönområden, men om man gör en jämförelse med skolgård 1 var förekomsten av regellek på skolgård 2 betydligt mindre både i förekomst och i variation.

Om vi i stället och jämför förekomsten av rollekar kan vi se att skolgård 2 uppvisar en större variation. En vanlig form av lek på skolgård 2 var rollekar där man personifierade olika figurer som förekommer i dator/tv-spel och film. Rollekarna på skolgård 2 hittade man också utspridda på många olika platser på och runt skolgården. Rollekar på skolgård 1 var koncentrerade till mer begränsade ytor som ”djungeln” och de breda rabatter som finns runtomkring skolgården. Nu kan vi inte säga att rollekar bara förekom på de här platserna, men det var här majoriteten av rollekar utspelar sig.

Funktionslek såg vi i form av barn som klättrade, då främst på klätterställningar då det på båda skolorna var förbjudet att klättra i träden. Barnen åkte även rutschkana och hoppade mellan stenar. När vi intervjuade barnen visade det sig att på mångas önskelista stod bättre klätterredskap och gungor. Konstruktionslek observerade vi främst i form av byggande av miljöer i sanden i sandlådorna.

6 Diskussion

Lindholm(1995) och Lindblad (1993) berör skolgården som barnens lekplats utifrån två perspektiv. Det är två perspektiv som vi har tagit till vara under vår undersöknings gång. Lindholm har studerat hur den fysiska miljön påverkar barnens aktiviteter att tex. en skogsdunge på skolgården kan få barn att leka mer varierade lekar. Lindblad berör skolgården som helhet och att den ska vara barnens frirum. Frirummet är ett område där barnen får möjlighet att skapa och förändra efter de förutsättningar leken kräver. I vår studie har vi sett att det är viktigt att underhålla skolgården. Många tror säkert att när förändringen är skedd på skolgården så behövs det inte göras mer. Skolgård 1 har en snabbväxande skog som behöver underhållas då den blir lätt nedsliten. Lindholm (1995) påpekar att det är en skillnad mellan ”naturlig” natur och anordnad natur. Anordnad natur behöver underhållas då den inte tål lika mycket som en skog. Både Lindholm och Lindblad tycker det är självklart att ha tillgång till naturmark på skolgården. Vårt resultat visar också att barnen gärna vill leka i naturen. Vi upplevde det som att ”naturmarkerna” var barnens frirum. Vissa barn kunde direkt gå in i en roll när de beträdde ”djungeln”, kullarna eller buskarna. Lindblad (1993) skriver om barnens frirum. Vad har vi pedagoger för ansvar för att barnen får sitt frirum? I en intervju med ett barn fick vi erfara hur en pedagog stängde av halva skolgården på grund av att barnen skulle höra klockan när det ringer in. FN’s barnkonvention lyfter klart och tydligt fram barnens rätt till lek, och om man utgår från barnkonventionen anser vi att pedagoger inte borde begränsa barnens utrymme och möjlighet till lek.

Det har varit oerhört intressant att fått undersöka skolgårdars utformning på ett djupare plan. Vi upplevde att barnen enkelt kunde samspela med naturinslagen på skolgården. Det var där barnen verkligen vågade gå in i olika roller. Forsgård (1987) observerade att en skogsbacke var perfekt för rollekar. På våra skolgårdar lekte barnen oftast rollekar där de var undanskymda, som de var bland annat i buskarna.

Vi anser att skolgården är ett komplement till skolan och vi ska ta till vara på den platsen. Vi har fått kunskap om att skolgårdens utformning har en stor betydelse för hur barn leker. Grahn (1997) menar att den fysiska miljön är en förutsättning för den sociala kontakten mellan

barnen. I vår undersökning har vi kommit fram till att barnen inte tycker om att leka ensamma. Vi anser att en inspirerande skolgårdsmiljö kan hjälpa barnen att lättare hitta varandra i leken.

Olsson (1995) menar att barn och vuxna upplever sin plats på olika sätt. Det kan vi också understryka då barnen verkligen upplever sin miljö med kroppen. På enkätundersökningen fick vi ett svar från en pedagog där personen tyckte barnen skulle ha ett skydd för regn och vind. Tanken är god men ofta är det den vuxne som tänker utifrån sig själv när det gäller barnens bästa. Lindholms (1995) forskning visar att barnen föredrar lekplatser som inte är iordningställda av vuxna, men att vuxna planerar utifrån vad de tror att barnen behöver med utgångspunkt från sig själva. På skolgård 2 där barnen har varit med i planeringen av skolgården upplevde vi att barnen hade roligt och var sysselsatta av lek. Skolgård 1 har en skolgård som är iordningställd av vuxna, dessvärre kan barnens behovs förbises och deras lek kan lätt bli vad som det iordningställda manar till.

Orden ”asfalt på skolgården” får säkert många att sucka och tänka på uppslitna knän. Olsson (1995) anser att barn kan använda sig av asfalten i lekarna. Vi har observerat att asfalten är en stor hjälp i regellekarna och många pojkar springer med stor entusiasm till asfaltsplaner. Vi vill ändå poängtera att asfalten är en del av en skolgård som också kan erbjuda olika växtlighet och underlag.

Vi har läst Johansson & Skallbergs (2003) uppsats där de undersöker barns lekmiljö. Under hela sin utbildning lärde de sig om hur viktig leken var för barnet. De ville med sin undersökning veta vad den fysiska innemiljön och dess inredning har för betydelse för leken. Johansson & Skallberg fokuserar på innemiljön i sin undersökning, men mycket av deras tankar kunde vi känna igen i vår undersökning. De undrar över huruvida förskolan är till för pedagogerna eller för barnen. De anser att verksamheten borde vara mer utformad efter barnens behov och ålder. De upptäckte att pedagogerna mer brydde sig om leksakerna än om den fysiska miljön. Vi möter också detta dilemma genom att skolbyggnaden och trivseln inuti ses mer om än skolgården. De, liksom, vi anser att pedagogerna ute i skolorna skulle behöva få mer kunskap om miljön som den tredje pedagogen. För oss betyder den tredje pedagogen i vår undersökning utemiljön på skolgården, vi anser att den kan vara en stor hjälp i lek och pedagogik, att miljön kan få barnen att tänka, känna och handla. Johansson & Skallberg har i sin undersökning kommit fram till att pedagogerna inte visar så stort intresse för den fysiska

miljön. I vår undersökning upplevde vi däremot ett stort intresse för den fysiska miljön bland pedagogerna.

Vår undersökning visade också på både skillnader och likheter i leken på de båda skolgårdarna. Vi hittade de största skillnaderna mellan regellek och rollek i de två olika skolgårdsmiljöerna. Men för att leken ska utvecklas i vilken form det än gäller, är det viktigt med variation i skolgårdens utformning (Norén– Björn, 1977). Det gäller att skapa möjligheter för barnen att själva välja vilken form av lekar de vill hänga sig åt. Ett, som vi tycker rimligt antagande, är att skolgårdens form och storlek har betydelse för hur man väljer att utforma skolgårdsmiljön, liksom synen man har på lek och skolans ekonomi. Det ideala tror vi många håller med oss om hade varit att skolgården hade varit så stor att man inte hade behövt begränsa eller välja bort något på grund av utrymmesbrist. På skola nummer 2 i vår undersökning har man löst utrymmesproblemet genom att utnyttja närliggande park och lekplats för att skapa ett större lekutrymme. Samtidigt tror vi inte att man ska underskatta barns anpassningsförmåga. Knutsdotter Olofsson (1999) påpekar att vi inte ska glömma bort barns förmåga att se möjligheter. I lekens värld blir allt möjligt bara man vågar ta på sig de möjlighetsglasögon som de flesta barn har. Kan man bara se möjligheterna kan man också berika sitt liv.

Att barnen får möjlighet i leken att tänka, känna och handla på skolgården borde vara ett mål för alla skolor. Norén- Björn (1993) berör arbetet med ett förändra på skolgården. Vi anser också att förändringarna inte behöver bli så stora utan istället utgå från det som skolgården har. Låt barnen bli aktiva i skolgårdsarbetet, så kommer barnen också ta hand om sin skolgård och bli mer lekande barn. Vi har sett att skolgård 2 har förändrats till en skolgård som främjar lek. Skolgård 1 är på god väg och har förutsättningar att inte bara bli en skolgård för barnen utan också en lekgård.

6.1 Avslutning

Sammanfattningsvis har vi sett att skolgårdsutformningen kan både gynna och begränsa barns lek. Vi har blivit medvetna om att en miljö kan gynna pojkarna mer än flickorna och på motsatt sätt. Därför är det viktigt att barnen får vara med i skolgårdsförändringarna. Vi har märkt att en mer varierad skolgårdsmiljö i fråga om skillnader i höjd, bredd, olika underlag och växtlighet kan inspirera barnen i deras fantasi gällande deras lekar.

Syftena med vår undersökning var att studera samspelet mellan skolgårdsmiljöns utformning och barns lek, och om det finns lekar som hänger ihop med den uppbyggnad den specifika skolgården har. Vår undersökning har visat att alla lektyper som vi har undersökt finns representerade på de båda skolgårdarna, men att skolgårdens uppbyggnad påverkar formen och mångfalden av en specifik typ av lek. På skolgården med mer naturinslag förekommer oftare rollekar, medan på skolgården med mer asfalt är förekomsten av regellek vanligare.

Tidigare forskning som visar att barn gärna leker i naturinspirerade områden stämmer med det vi har fått fram i vår undersökning. Vår undersökning har visat att hur miljön ser ut påverkar hur barnen leker. Men man ska inte glömma bort att vår undersökning bedrevs under en begränsad tid under ett par veckor på senhösten. Årstiderna tror vi kan ha en viss påverkan på de lekar som bedrivs i skolgårdsmiljöerna, då skolgårdarna ändras och får olika förutsättningar beroende på årstid. Likaså tror vi att de tv-spel som barnen spelar och de program de ser på tv påverkar lekarna.

Frågor till framtiden; Stimulerar skolgården barnens fantasi? Kan skolgården hjälpa till att förhindra olika typer av våld/bråk? Vilken påverkan har årstiderna på skolgården? Vi undersökte förekomsten av rollek, regellek, konstruktionslek och funktionslek, det hade också varit intressant och se i fall det finns skillnader vad gäller ensamlek, parallelllek och grupplek. Hur påverkas barns lekar av media?

Vi upplever att vår forskning kan fungera som ett verktyg till de pedagoger som vill ha mer kunskap i hur lekarna påverkas av skolgårdsutformningen även om det inte var syftet med undersökningen.

7 Källförteckning

Björklid, Pia & Fischbein, Siv (1992) *Individens samspel med miljön*. Stockholm; HLS Förlag

Doverborg, Elisabet & Pramling Samuelsson, Ingrid (2001). *Att förstå barns tankar*.
Stockholm; Liber

Evenshaug, Oddbjörn & Hallen, Dag (2001). *Barn- och ungdomspsykologi*. Lund;
Studentlitteratur

Forsgård, Margareta (1987) *Skolgårdens lekspråk*. Lund; Sandby Grafiska

Grahn, Patrik(1993) *Om parkers betydelse*. Alnarp; Stad & Land

Grahn, Patrik (2003). *Trädgården – tiden, lusten och varat*. Vadstena; Vadstena Forum

Grahn, Patrik, Mårtensson, F., Lindblad, B., Nilsson, P., Ekman, A. (1997) *Ute på dagis*.
Alnarp; Movium – Sveriges lantbruksuniversitet

Johansson, Malin & Skallberg, Lisette (2003). *Barns lekmiljö*. Malmö; Malmö Högskola,
Lärarytbildningen

Knutsdotter Olofsson, Birgitta (1987). *I lekens värld*. Stockholm; Liber

Lillemyr, Ole Fredrik (2002). *Lek – upplevelse – lärande*. Stockholm; Liber

Lindblad, Bodil.(1993) *Skolgården – barnens frirum*, Gävle; forskningsrapport, Statens
institut för byggnadsforskning

Lindholm, Gunilla (1995). *Skolgården – vuxnas bilder, barnets miljö*. Alnarp; Sveriges
lantbruksuniversitet

Lärarytbundet (2001). *Lärarytens handbok*. Stockholm; Lärarytbundet

- Nilsson, Nic (2002). *Barnens stad - en barnvänlig stad för barns bästa, lek och inflytande*. Stockholm; Författarens Bokmaskin
- Norén- Björn, Eva (1977). *Lek, lekplatser, lekredskap*. Stockholm; Liber Förlag
- Norén -Björn, Eva & Mårtensson, Fredrika & Andersson, Inger (1993). *Uteboken*. Stockholm; Liber utbildning
- Olsson, Titti (1995). *Skolgården - det gränslösa uterummet*, Stockholm; Liber Utbildning
- Paget, Susan (1999). *Arkitektur och skola: om att planera skolhus*. Stockholm; Stiftelsen ARKUS och byggforskningsrådet
- Repstad, Pål (1999). *Närhet och distans* .Lund; Studentlitteratur
- Simmons-Christenson, Gerda (1993). *Förskolepedagogikens historia*. Malmö; Bokförlaget Natur & Kultur
- Svedberg, Lars och Zaar, Monica (1993). *Boken om pedagogerna*. Stockholm; Liber Utbildning AB
- Titman Wendy (1992). *Lekar, raster och skolgårdar*. Lund; Universitetsbiblioteket
- Trost, Jan (1994). *Enkätboken*. Lund; Studentlitteratur
- Utbildningsdepartementet (1998). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm; CE Fritzes
- Utrikesdepartementet. Mänskliga rättigheter (1996). *Konventionen om barns rättigheter*. Stockholm; UD
- Vetenskapsrådet (1991). *Forskningsetiska principer*. Stockholm; Vetenskapsrådet

Bilaga 1

Intervju frågor till barnen.

1. Vad tycker du är bäst på skolgården? Vad är inte så bra?
2. Skulle du vilja ha något mer på skolgården?
3. Vad brukar du göra/vilka lekar på skolgården?

Bilaga 2

Enkät till pedagoger.

1. Tycker du skolgårdens uppbyggnad på din arbetsplats gynnar barnens lek?
Om ja, hur/varför?
Om nej, varför?
2. Hur kan skolgården gynna barnens lek?
3. Saknar du något på skolgården?

Bilaga 3

Informationsblad.

Enkätundersökningen är en undersökning som ska användas i vår C- uppsats, som är en del av examensarbetet på Malmö högskola och lärarutbildningen. Vår forskning handlar om skolgårdens uppbyggnad och dess betydelse för leken i skolan. I ett sådant arbete anser vi att era åsikter som pedagoger i verksamheten är av betydelse och vi värdesätter ert deltagande. Era åsikter är viktiga då vi vill få med ett barn och vuxenperspektiv i undersökningen. Alla uppgifter kommer att behandlas under sekretess. Varken den enskilda individen eller skolan kommer att kunna spåras i examensarbetet.

Svaren skickas till mailadress: LL020410@stud.mah.se

Svara senast 9 december.

Väl mött och tack för hjälpen

Heléne Heimer, Karolina Ingvarsson